

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. aprila 1877.

Obseg: O vaganji goveje živine. — Dva opomina kmetovalcem. — Vinska kupčija. — Nekaj o potresih. — Prislovice in reki iz Istre. — Angora. (Dal.) — O Turških homatijah. — Deželni zbori. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O vaganji goveje živine.

Iz Šm. na Gorenjskem je prejelo vredništvo dopis, ki, nanašaje se na sestavek v zadnjem listu „Novic“ „vaga pri kmetijstvu“, ugovarja, da ni mogoče živine vagati zato, ker nimajo vag po kmetih, da bi živino vagali. — To je res, da nima vsak kmetovalec take vage pri rokah, v kateri bi živino, naložene cele vozove in kaj družega velikega vagal, kakor jih imajo na mitnicah (šrangah). In če take vage ni, se vé da ni mogoče vagati živine.

Al govejo živino ceniti, koliko bo zaklana imela mesá, namesti vage imamo mero, katero je že pred več leti na svitlo dal dr. Jan. Bleiweis in katera je že mnogo med našim ljudstvom. (Cena jej je 1 gold.) S to mero se dá izvedeti teža živine tako natanko, da ne bo šlo lahko za 10 funtov navskriž.

Mera ta je v škatljici shranjen trak, ki je po črnih črticah razdeljen na pavce, in kateremu je pridjan poduk, kako se živina meri s tem trakom in potem izvé, koliko bode imela zaklana mesá, kar je po sebnostno važno zvedeti takrat, kedar gospodar živino mesarju prodaja, da ga zarad teže ne more opehariti.

Meri se pa živina z omenjenim trakom na širokost in dolgost.

Na širokost se meri živina tako, da se prvi konec traka nastavi na kom ali vidermaž, to je, na najvišje mesto hrbta, potem se pelje tikoma zad sprednjih nog okoli prs čez pleča (dobro nategnjen), da na drugi strani spet do koma pride. Zdaj se na trak pogleda in tista mera zapiše ali zupomni, katero številka kaže.

Dolgost živine se pa meri z dobro nategnjenim trakom od koma naravnost doli po hrbtu prav do konca zadnjega stegna, to je, noter do tiste linije, katero si v glavi mislimo, da bi navpik od zgolji doli potegnjena, ravno zadela najskrajni del zadnjega stegna. Zdaj se spet na trak pogleda in mera zapomni, katero številka kaže.

Izvedeti sedaj: koliko bo zaklano govedo imelo mesa brez loja, se najpoprej številka, katera nam kaže širokost, poštevava (multiplicira) sama seboj; znesek, ki ga po ti poštevi dobimo, poštevamo še s številko, ki nam je dolgost živine dala, in znesek, ki smo ga pri tej drugi poštevi dobili, poštevamo še enkrat s številko 149. Ako sedaj od tega celega zneska

na papirji zrajtanega od desne do leve zadnjih 5 številok izbrišemo, nam ostanek številok kaže težo mesa, ki ga ima živina na libre ali funte.

V razjasnjenje te prerajtbe damo en izgled: Recimo, da je govede 72 pavcov široko, 54 pavcev pa dolgo. Najpoprej se poštevava po gori rečenem navodu številka širokosti 72 sama seboj, to je, z 72; znesek te poštevave je 5184; ta znesek se poštevava potem s številko dolgoti 54; znesek je 279.936; ta znesek se poštevava še enkrat z 149, kar znese 41.710.464; — če se sedaj zbriše od desne do leve zadnjih 5 številok, ostane 417, tedaj ima govedo 417 funtov mesa.

Da se pa ni treba s prerajtovanjem vkvarjati, je pridjana meri tablica, na kateri je treba le po meri živine dobljeno številko dolgoti zgorej in številko širokosti na sprednji strani poiskati in v tisti vrsti zapisani znesek najti, ki kaže libre ali funte mesa. Na priliko: dolgost goveda je 58 palcev, širokost pa 89, tedaj vaga meso (kakor tablica kaže) 684 funtov.

Pri bikih se mora na to vižo izvedeni teži mesa še polovica teže vrata prišteti, katera se po videzu prevdari.

Po ti meri najdena teža bo le malokaterokrat k večjemu za 5 do 10 funtov pri 100 funtih navskriž šla. Včasih se po tej cenitvi ne zmotimo ne za funt; največ zná zmota 17 funtov pri celi živini znesti. Se vé, da se mora natanko meriti, kakor smo rekli.

Loja pri srednji debeli živini na 100 funtov ali cent mesa se cení 18 do 20 funtov. Sploh pa se znesek loja pri sicer dobro rejeni pa ne spitani živini noter do popolnoma spitane spreminja od 10 do 42 funtov na cent mesa. Prav gotovega se pa ne dá za cenitev loja nič reči; to mora izveden človek sam presoditi.

Dva opomina kmetovalcem.

Zarad setve Rigajškega lanú.

Dunajska viša kmetijska šola je preiskavala Ruski (Rigajski) lan, ki ga je družba kmetijska Štajarska letos kupila, da bi se izvedelo: ali je seme čisto in dobro ali ne. Iz te preiskave je razvidno, da je seme v obče teže, da so tudi zrnja teža letošnjega lanú memo lanskega, in da mu je letos manj primešanih slabih zrn in manj plevela in prahú. Ker pa vendar tudi letos brez tega ni, nasvetuje časnik Štajarske družbe kmetijske gospodarjem, ki so to seme kupili, naj ga pred setvijo

očistijo in da nekoliko več (desetinko več) kakor navadno sejejo, da lanišče bode dovolj gosto.

Ker ne vemo, od katerega trgovca je Štajarska kmetijska družba prejela Rusovsko seme, zato ne vemo, ali to, kar velja od njega, velja tudi od tistega, ki ga je Kranjska družba kupila. Vsakako pa bodo tudi gospodarji Kranjski prav zadeli, ako ne prezró gori navedenega priporočila, da seme pred setvijo dobro očistijo in ga nekoliko gosteje sejejo.

Zarad pokončavanja gosenic.

Mehka letošnja zima je bila gosenčini zalegi jako ugodna; bati se je tedaj, če tudi vremenska uima nam ne pokonča obilega sadnega pridelka, da ga veliko veliko požró gosenice, ki so začele že gnjezda svoja zapuščati, in se po vejah razhajati. Predstojnik kmetijske podružnice Kirchbachske na Štajarskem priporoča zato petroleum, s katerim se mu je lani posrečilo, omenjenega mrčesa veliko in zdatno pokončati. Celo gosenično gnjezdo naj se s peresom, pomočnim v petroleum, namaže, in pri tej priči so gosenice mrtve — pravi gosp. Grabner. To pa se mora zarano zjutraj zgoditi.

Gospodarske novice.

* *Kupčijska novica.* — Vinska kupčija — tako piše „Slov. Gosp.“ iz Štajarskega — se vendar enkrat začne bolj živo gibati. Iz več strani poizvemo, da je cena vinu nekoliko poskočila, ker se začenjajo bolj pogosto kupci glasiti. V Ptujju se posebno dobro prodaja staro vino od leta 1873., 1874., 1875. V Mariboru plačujejo novo vino po 70—115 gold. in še dražje, v Koroščah pa po 80—90 gold. Tudi Hrvaško in Ogersko vino pridobiva po ceni. V Szesardu so skoro vse vino poprodali. Iz Veršeca v Banatu so letos posebno veliko vina prodali na Poljsko in Rusko. Čudno je to, da med tem Nemci in Francozi tožijo, da nimajo vinskih kupcev toliko, kakor poprej. Zadnji čas so jim začela italijanska vina kupčijo motiti. — Iz Kalifornije v Ameriki so pripeljali v Evropo posebno na Angleško veliko žita; vsled tega je cena povsod nekoliko padla, zlasti pri pšenici in rži, ječmen in koroza pa dobivata povsod boljše ceno, zlasti na Dunaju. — Druga kupčija na pr. s klavno živino, z lesom, volno itd. večidel stoji, ali se le slabo giblje. — Setva se kaže po vsej Avstriji lepa, in tudi trs je zimo večidel srečno prestal.

Podučne stvari.

Nekaj o potresih.

Ker je bilo zadnji čas z več dežel slišati o potresih in smo jih tudi mi čutili, naj „Novice“ nekoliko spregovoré o tej naravni prikazni.

Od vseh naravnih prigodjajev, ki so organičnemu življenju, posebno pa človeku in njegovim delom sovražni, ni ga tako strašnega, kakor potres. V malo sekundah ali minutah je v stanu mesta, cele pokrajine spremeniti v prah in razvaline, pokončati ljudi na tisoče.

Za glavni vzrok velja od časa pl. A. Humboldta sploh nasprotnost (reakcija) ognjena tekočega zemeljnega jedra proti trdi skorji naše zemlje. Ako skoz luknje in špranje te skorje voda tako globoko pririje, da pride do vročega kamenja ali celó stopljene tvarine, se spremeni v sopar (par); ta si išče izhoda in ga tudi najde po razpoklinah zemlje. Če se veliko tacega sopara naredí, je to vzrok potresa.

Na ta način nastane največ potresov. Vendar utegnejo še drugi vzroki krivi biti temu, na pr. raztopljivo kamnino, kamnito sol, gips itd. utegne voda sprati, da nastanejo podzemeljske votline; v take se vdere skalovje in napravi krajin potres. Ako se plini (gazi) nagloma razprostró, se godí enako, kakor pri vodenem soparu.

Po teh vzrokih je tudi potres različen: ali se pomika horizontalno naprej preko manjših ali večih širjav, celó delov svetá, ali pa gré od enega središča na vse kraje kakor radiji krogle. V zadnjem slučaju se bo potres na površji zemlje najmočnejše čutil ravno tam, kjer je spodej potres nastal. Čim dalje od tega kraja, tem manj se bo čutil.

Zemlja se dalje utegne tresti ali tako, kakor da bi jo kdo suval, ali se neprenehoma majati, ali pa vrtiti. Dolgost potresa je različna, od malo sekund do več mesecev. Potres v Kalabriji se je pričel 5. svečana 1783. leta, končal pa se še le 1786. leta. Razširil se je čez 65 geografičnih milj, prvo leto je bilo čutiti čez 1000 stresov, med njimi 500 prav hudih. Mesto Cumana je bilo 21. oktobra 1766. leta v malo minutah popolnoma razsuto, tla pa so se po tem tresla še celih 14 mesecev. Potres v novem Madridu v Missouri-ju (1811. l.) je trajal skoro dve leti in se razširil po velikem delu severne Amerike.

Najstrašnejši potres je bil 1693. leta v Siciliji, razdjal je Katanijo in 49 drugih krajev, pokončal več ko 60.000 ljudi. Znani potres v Lisabonu na Portugalskem (1. novembra 1755. l.) je bil razširjen čez več ko 13. del vsega površja zemlje.

Najredkeji so vrtivni ali krožni potresi, pa so tudi najnevarnejši. Pri njih je čudna prikazen ta, da se reči same ob sebi sučejo, a se vendar ne prekucnejo. Gori omenjeni potres v Siciliji je bil tak. V Kataniji so se stebri, drevesa, celó zidovje, od južno-zapadne strani zasukali proti vzhodni. Cela zemljišča so bila prevržena, tako da so svoje prostore zamenila z drugimi.

Tudi potresi, pri katerih se zemlja tako stresa, kakor če bi kdo ob njo tolkel, so včasih strašni. Navadno prihaja sunek kolikor toliko navpik od zdalej proti vrhu in dela kakor da bi se tam smodnik vžgal. Hiše se večkrat mahoma vderó ali razrušijo. Leta 1797. je bilo mesto Riobamba po takem potresu razdžano, v malo sekundah je bilo v razvalinah. Tramove, celó človeška trupla je vrglo več sto čevljev visoko na bližnji holmec.

Najmanj nevaren je potres, ob katerem se zemlja včasih daleč na široko ziblje, kakor valovi. Pl. Aleksander Humboldt je skušal po teh zibljajih zmeriti naglost potresov in našel, da znaša po 7 milj na minuto. Poznejši opazovalci so mogli spoznati le po 3 milje naglosti; tedaj ni vedno enaka in se ravna gotovo po trdnosti in vlažnosti kamenja, po katerem gre potres.

Po večletnem opazovanju se je pokazalo, da so o vsakem času leta potresi na raznih krajih zemlje, da ob enem nastanejo po krajih, ki so daleč drug od drugega, da so jeseni in pozimi mnogo bolj pogosti, ko spomladi in poleti.

Čudna, zeló strašljiva prikazen se pridruži včasih k potresom, zamolklo podzemeljsko bobnenje. Včasih ni posebno glasno, večkrat ga celó ni, sém ter tje pa nastane strahovito rujojenje, prav peklensk ropot. Zdaj vriši, kakor da bi se hotela pod nami vsuti grozna nevihta, zdaj ropoče kakor rožljanje verig. Tak podzemeljski grom je bilo včasih slišati po več tednov, pa ni bilo čutiti potresa, na priliko gromenju podobno tu-